

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Ad tertium.
Motus omnis
Angeli secū-
dum locum,
si ab ipso
efficiatur, natu-
ralis est, ver-
sus quamcū-
que partem
fiat.

*Ad primam
confirmatio-
nem.*

*Ad secundā
confirmatio-
nem.*

Ad quartā.

Ad quintā.
Appetitus
pro propen-
sione ad ul-
timum finē
in particu-
lari, minus
necessarius,
in rebus ar-
bitrio pradi-
tū, quam in
aliis.

Ad tertium negandum est etiam antecedens. Vt enim explicatum est, substantia Angeli ad existentiam in quocumque loco, atque ad motum ad quemcunque locum inclinatur, ut potentia passiva est, secundario tamen. Omnis autem motus Angeli, qui fit à propria virtute motrice est naturalis in quamcunque partem fiat, ut de motu animali, quā talis est, explicauimus cum Aristotele 8. Physicor. cap. 4. Si verò fiat ab externo principio, ut ab altero Angelo impellente, tunc si Angelus, qui ita mouetur, resistat, erit violentus: si verò neque resistat, neque ad illum quicquam agat, erit præter naturā.

His ita constitutis ad primam confirmationem Scoti, neganda in primis est maior: neque enim datur potentia neutra, neque violenta, ut ex dictis patet. Præterea ad actus supernaturaliter datur potentia obedientialis, quam tamen Scotus non connumerauit. Deinde ad minorem dicendum est, potentiam ad beatitudinem esse obedientialem: beatitudinem verò esse illi maximè consentaneam, eò quod eminenter continet actus, ad quos eadem potentia, non ut obedientialis, sed ut naturalis, inclinatur, ut explicatum est. Vnde ad illam, dum adest, afficitur, non velut ad id, ad quod suapte natura inclinatur, sed ut per eam tanquā per eminentiorem quādam perfectionē longè melius satiata, quàm satiatur tota latitudine actū, ad quos naturaliter inclinatur.

Ad secundam dicendum est, id eò Augustinum dixisse, posse habere fidem, & posse habere caritatem esse naturā hominum, quod homo suapte natura capax sit fidei & caritatis: non verò, quod habeat appetitum qui ad hæc inclinatur, & maximè ad fidem in particulari, quæ cognitio est obscura & imperfecta. Atque eodē modo, posse habere beatitudinem supernaturalē: naturā est hominū, quatenus ex sua natura sunt capaces illius: non verò quod ad illam habeant propensionem naturalem.

Ad quartam neganda est minor: dicit enim solam capacitatem sine inclinatione ad videndum Deum, cum inclinatione tamen ad verum, & ad bonum in commune. Neque vniuersim verum est, simile appetere sibi simile: neque enim vna materia appetit aliam, neque vnū candidum aliud candidum, aut imago Cæsaris ipsum Cæsarem.

Ad quintam neganda est maior, si intelligatur, quod vnaquæque res feratur in aliquem vnum finem naturalem per inclinationem, quæ primò ad eum sit: id enim in responsione ad secundū ostensum est esse falsum. Quo loco animaduertitur, in substantiis intellectu ac libero arbitrio præditis minus necessariam fuisse determinationem per appetitum ad suos fines in particulari, quam in cæteris rebus. Cum enim iudicio polleant, inuestigare possunt inter omnia bona, ad quæ inclinatur, quæque suis viribus comparare valent, quod sit supremū, ac proinde inuenire possunt suum vltimum finem naturalem: & cum polleant libero arbitrio, mouere se ipsas possunt per facultatem liberi arbitrij ad illius affectionem, reiiciendo ea quæ id possunt impedire, quod tamen aliis rebus ratione & iudicio minimè præditis denegatum est.

Quare sat fuit conferre illis appetitum ad verum & bonum in commune, ut cognoscere & acquirere possent suum finem naturalem. Comparatione verò finis supernaturalis, sat fuit etiam conferre illis eundem appetitum ad verum & bonum in commune, & supplere per lumen fidei id, quod deerat, facultati intellectus ad inuestigandum tantum bonum: per gratiam verò ad cætera dona supplere, ad quo carebat, opus tamen habebat facul-

tas voluntatis ad illud promerendum ac assequendum, ut re ipsa factum esse certum est.

Ad confirmationem dicendum, hunc esse sensum verborum Augustini. *Fecisti nos Domine ad te, id est, capaces tui, atque ut te ipsum nobis donares: & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te: quoniam appetitus naturalis ad verum, & ad bonum, quo tui capaces sumus, & per quem, ut per potentiam tui capacem, te ipsum nobis donare potes, nunquam plenè satiabitur, donec in te requiescat, in quo vnitè est tota latitudo veri ac boni quod naturaliter desiderare potest.*

Dubium est hoc loco, quid de hac re sentiat D. Thomas. Sotus putat eum existimasse dari appetitum pro inclinatione sine actu elicitō ad beatitudinem in particulari, quod colligit ex hoc loco. Sed certè hic non loquitur de desiderio pro propensione sine actu elicitō, sed pro actu elicitō voluntatis: loquitur enim de eo desiderio cognoscendi causam, quod sequitur cognitionem effectus, cuius est causa: desiderium verò, pro propensione sine actu elicitō, est ante omnem cognitionem. Idem colligit ex prologo D. Thomæ super primum Sententiarum, vbi ait: *Primumquodque suauiter est desiderium, quando collocatur in suo fine, quem naturaliter desiderat: hoc verò collocatum est nobis per Christum, qui nos in gloriam paternam hereditatis induxit.* Sed dici potest, solum inuenerit eo loco in nobis esse desiderium naturale beatitudinis pro actu elicitō voluntatis, in eo sensu in quo hoc loco dixit, esse in nobis naturale desiderium videndi Deum. Caietanus verò & Ferrariensis censent, D. Thomam existimasse non dari appetitum pro inclinatione sine actu elicitō ad beatitudinem in particulari, variisque loca Diui Thomæ in vtramque partem possent citari, sed de his satis.

ARTICVLVS II.
Vtrum essentia Diuina ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

DISPUTATIO I.

RO explicatione huius articuli præmittendum est, beatos non videre diuinam essentiam per visionem increatam, qua Deus seipsum videt, ut voluerunt Ioannes à Ripa, & quidam alij, sed per visionem creatam in ipsis de nouo productam, ut ostendimus 1.2. q. 3. artic. 1.

Præmittendum est deinde, ut latius diximus ad finem 3. libri de Anima q. 3. quemadmodum calefacere non est aliud, quam producere calorem: & albefacere, non est aliud, quam producere albedinem: ita cognoscere, non est aliud, quam potentiam cognoscentem vitaliter, hoc est, per actionē, quæ efficienter per eam ab anima, quæ principium est vitæ, emanet, exprimere, in seipsa imaginem rei cognoscendæ: cognitio namque operatio est vitalis, quam proinde necesse est efficienter emanare à viuente per potentiam cognoscentem. Imago autem, quæ per cognitionem exprimitur, appellari solet, tum notitia, tum etiam species expressa, ad differentiam alterius quæ non exprimitur à potentia cognoscente, sed ei imprimitur à re aliqua externa, nempe aut ab autore naturæ, quo pacto Deus, dum Angelos condidit, eis indidit species omnium rerum, aut à re obiecta, quo pacto, candor speciem, ac similitudinē sui, in facultatē videndi immittere solet: aut denique ab alia notitia, quo pacto

Beati nō increata, sed creata visione Deum vident.
Cognoscere creatum est exprimere vitaliter imaginē rei, quæ cognoscitur.
Species alia impressa, alia expressa.

facto à phantasmate & intellectu agente produci-
tur, atque imprimatur intellectui possibili species,
qua informati postea in seipso notitiam rei co-
gnoscenda exprimit. Notitia autè, quæ intellectus co-
gnoscendo exprimit in seipso, appellatur etiam pec-
uliariter nomine, *verbum*. Rationem verò, quare hæc
sola inter omnes notitias verbum recipitur, in-
ferius qu. 27. dum erit de Verbo disput. reddemus.

Ex dictis facile erit intelligere, sicut implicat cõ-
tradictionem esse calefactionem, quin per eam pro-
ducatur calor, eò quòd calefactio, nõ aliud sit, quàm
productio caloris: ita contradictionem implicare,
dari cognitionem, quin per eam exprimat notitia
& imago rei cognoscenda: quippe cognitio non
aliud sit, quàm actio vitalis, qua exprimitur imago
eius rei: quæ cognoscitur. Quando ergo homo rem
aliquam cognoscit, utique per actionem vitalem,
qua eius rei imaginem & notitiam in seipso expri-
mit, dicitur cognoscere tamquam per actum co-
gnoscendi: per notitiam verò ipsam & imaginem
expressam tamquam per terminum actionis, sine
qua profectò imagine non minùs involuit contra-
dictionem hominem aliquid cognoscere, quàm
actionem sine termino in rerum natura existere.

Quia tamen potentia cognoscens non potest so-
la exprimere in seipsa imagines rerum, quæ cogno-
scendæ sunt: tum quòd de se indifferens sit ad ex-
primendum imaginem huius, aut illius rei: tum etiam
quòd non habeat in se, unde rebus ipsis similis sit,
ac proinde unde imagines earum sola possit produ-
cere, inde est, quòd aliquo alio opus habeat, à quo
determinetur, ut exprimat potius imaginem huius
rei cognoscendæ, quàm alterius, quòdque tamquàm
pars causæ, imò tamquam causa particularis effi-
cienter concurrat cum ipsa potentia, veluti cù causa
vniuersali, & indifferenti ad talium imaginum pro-
ductionem: hoc autem vel est ipsamet res obiecta,
vel imago aliqua, & species illius. Quoniam verò ut
plurimum non potest esse res ipsa obiecta, eò quòd
vel non habeat debitam proportionem compara-
tionem potentia, vel sæpe distet à potentia, qua per-
cipi debet: agens verò, quod non mediare alio ope-
ratur, debeat esse coniunctum passo, sit vt plurimùm,
vt sit species aliqua, & similitudo obiecti impressa
potentia, vel ab ipsa re obiecta, vel ab aliquo alio
agente. Species ergo concurrat cum potentia tam-
quam causa particularis supplet vicem rei obiectæ,
& determinans potentiam ad productionem
notitiæ huius obiecti potius, quàm alterius.

Necessitas ergo ponendi speciem impressam ad
cognoscendum, est, quoniam potentia sola non po-
test exprimere in se ipsa imaginem ad rem obiectam
percipiendam, nisi determinetur per concursum, &
influxum speciei impressæ. Necessitas verò ponendi
speciem expressam præter impressam est, quoniam
cognoscere nihil aliud est, quàm potentiam
cognoscentem exprimere in se ipsa vitaliter imagi-
nem rei cognoscendæ: species autem impressa non
produciatur vitaliter ab ipsa potentia, sed semper, ab
externo aliquo agente immittitur, ab ea recipitur.

Dixi paulò ante, vt plurimum rem obiectam non
posse per se ipsam concurrere cù potentia ad expri-
mendam notitiam sui, quoniam aliquando id potest,
nempe quando inter obiectum & potentias cernit-
ur apta proportio quoad esse spirituale cum debita
vitalique coniunctione. Quo quidem posito su-
peruacanea erit tunc species impressa: eò quòd in
eo euentu melius per se ipsum concurrat cum po-
tentia ad exprimendam notitiam sui, quàm per spe-
ciem impressam. Quare in Angelo, cuius substantia

Molina in D. Thom.

A cum intellectu perpetuam coniunctionem habet, &
debitam quoad esse spirituale proportionem, nõ con-
stituitur speciem vt propriam substantiam percipere
possit. Ad intelligendas verò substantias aliorum
Angelorum, maxime: eò quòd illæ sæpe distent se-
cundùm locum ab Angelo, qui eas debet cognoscere.

Vltimò notandum est duobus modis dici aliquid
similitudinè alterius rei. Vno, quia ipsam repræsen-
tat, quo pacto imago dicitur similitudo eius, cuius
est imago. Alio verò modo, quia est participatio
quædam illius, illamque imitatur, quo pacto omnis effe-
ctus, quatenus quædam participatio est suæ causæ,
dicitur aliquo modo similitudo participata illius.

His ita constitutis, D. Thomas in corpore articuli
præmittit, ad visionem tam per sensum, quàm per
intellectum, duo esse necessaria. Virtutem videlicet
videndi, & vnionem rei videndæ siue per se ipsam,
siue per suam imaginem & similitudinem cum po-
tentia ac facultate videndi. Hoc autem secundum
ex his, quæ præmissimus, est manifestum.

Deinde statuit duas conclusiones. Prima est. Quod
ad primum attinet, nempe ad virtutem & facultatem
videndi, necessaria est aliqua Dei similitudo ad
diuinam essentiam conspiciendam. Probatur, quoniam
vis ipsa videndi, siue sit sola vis naturalis in-
tellectus, siue cum ea lumen etiam aliquod supernaturale
additum, vt lumen gloriæ, est effectus quidam
Dei, qui est primum intelligens: eum ergo omnis
effectus sit participata quædam similitudo suæ
causæ: sit, vt quatenus ad videndam diuinam essentiam
necessaria est vis intellectiua, requiratur quædam
similitudo participata Dei. Vnde & vis intellectiua
rei creatæ lumen quoddam intelligibile dicitur,
quasi à prima luce deriuatum, sit sermo de sola vi
naturali, siue de aliqua supernaturali superaddita.

Vtrum verò ad videndam diuinam essentiam re-
quiratur, præter vnum naturalem intellectus, lumen
gloriæ, disputabitur art. 5. in hoc enim articulo præ-
cipua quaestio est de secundo, quod ad visionem di-
uinæ essentia est necessarium.

Secunda conclusio. Quod ad secundum attinet,
nempe ad vnionem rei videndæ cum potentia ac fa-
cultate videndi, per nullam similitudinem speciemve
creatam videtur, aut videri potest essentia diuina,
sed per se ipsam concurrentem cum intellectu vi-
dentis instat speciei intelligibilis. Hanc probat primo,
quia vt Dionysius ait cap. 1. de diuinis nominibus,
*superiora nullo modo possunt cognosci per similitu-
dines rerum inferioris ordinis*, vt per speciem corpo-
ris non potest cognosci essentia rei corporea natura
carentis: ergo multò minùs per speciem creatam
poterit videri essentia diuina.

Secundò, quia essentia diuina est suum esse sub-
sistens: ergo nulla species creata potest ita repræsen-
tare diuinam essentiam, vt per eam conspici possit.

Tertiò, quia essentia diuina est res quædam om-
nino incircumscripta, continens in se supereminenter
quicquid significari aut intelligi potest ab intel-
lectu creato: sed omnis forma creata est determina-
ta secundum rationem sapientiæ, virtutis, aut esse,
aut secundum quamuis aliam rationem, quam in se
habuerit: ergo nulla species creata repræsentare po-
test diuinam essentiam.

Contra hanc tamen conclusionem, & probatio-
nes D. Thomæ, huiusmodi argumentum proponi
potest. Beati diuinam essentiam intuentes formant
verbum, exprimuntque in se ipsis imaginem di-
uinæ essentia, qua eam intuentur: quippe cum cogno-
scere non aliud sit, quàm potentiam cognoscentem
vitaliter exprimere in se ipsa imaginem, rei cogno-
scendæ:

Cognitionem
creata esse,
et per illam nõ
per se immo
per se obiecti
contradictio-
nem implicat.
Cognoscere
formaliter
per quid di-
cuntur.

Speciem im-
pressam esse
formaliter quæ
necessaria.

Species ex-
pressam esse
formaliter quæ
necessaria.

Species im-
pressam esse
necessaria quæ
necessaria est
quæ obiecti
necessaria est
necessaria est
necessaria est

Prima conclusio
D. Thomæ

Secunda con-
clusio D. Th.

Eam probat
primo.

Secundò.

Tertiò.

Argumentum
contra secundam
conclusionem.

gnoscendæ; ergo esse potest imago, saltem expressa, repræsentans diuinam essentiam: & cum non videatur esse maior ratio de imagine & specie expressa, quam de impressa, esse etiam poterit, diuina saltem potentia, species impressa diuinam essentiam repræsentans, quæ eam beati intueri valeant.

*Caietani
sententia.*

Caietanus hoc loco credens ex sententiâ D. Thomæ nullam omnino imaginem, & similitudinem creatam esse posse, quæ diuinam essentiam talem, qualis ipsa secundum se est, clarè repræsentet (de tali enim repræsentatione intelligendus est D. Thomas) consequenter dicit, beatos visione beatifica nullum formam verbum, neque vllam in se ipsis exprimere, aut habere imaginem Dei. Ait enim verbum ideò poni tamquam terminum intellectiōnis, vt reddat rem obiectam præsentem in esse obiectiuo, vt in eo ab intellectu percipi possit, cum ea absens, aut distans est: quare cum essentia diuina satis coniuncta sit intellectui beati, non opus est verbo, vt videatur, sed ipsa per se ipsam immediatè terminat actum visionis: sicut per seipsam sine alia specie concurret efficienter ad actum visionis. Ex eodem fundamento inferiùs q. 27. art. 1. arbitratur, Angelos, dum seipsos intelligunt, non formare verbum, sed essentiam ipsorum per seipsam sine verbo terminare immediatè actum intelligendi, eò quòd coniuncta sit intellectui.

*Mulorum
sententia.*

Torres de Trinitate qu. 27. artic. 1. dubio 4. defendit vt probabilius beatos videndo diuinam essentiam formare verbum, & idem asseruerat dubio 3. de Angelis, cum seipsos intuentur. Capreolus in 4. d. 49. qu. 5. ad 1. Aureoli, & in 1. d. 27. qu. 2. ait, *vt vtrumque posse defendi, magis tamen inclinatur in eam partem, vt credat eos formare verbum*: atque hanc dicit videri opinionem D. Thomæ. Ferrariensis etiam 1. contra gentes c. 53. vtramque partem defendit. Capreolum atque Ferrariensem sequitur Siluester in Conflato, q. 12. artic. 2. Sotus verò in 4. d. 49. q. 2. art. 3. ait visionem ipsam esse imaginem & similitudinem diuinæ essentia, reprehenditque Capreolum, quòd in quarto loco citato id Aureolo neget. Et quidem si Sotus loquatur de visione ratione termini, hoc est, imaginis & verbi per visionem producti, mirum est quòd reprehendat Capreolum, qui ibidem apertè fateatur ratione termini & verbi per visionem producti non esse negandum dari imaginem diuinæ essentia. Si verò loquatur de visione, vt est productio verbi, & quid à verbo distinctum tamquam actio à suo termino, mirum est, quòd in doctrina D. Thomæ, & in vera Philosophia, præter verbum & speciem impressam, ponat tertiam imaginem obiecti, quæ sit intellectio ipsa, atque actio, qua producitur verbum.

Hi omnes autores in hoc conueniunt, vt dicant, D. Thomam hoc loco tantum asseruisse ac probare voluisse, esse non posse speciem impressam diuinæ essentia, quæ principium efficiens sit visionis beatifica: non verò voluisse asserere, nec probare, esse non posse speciem expressam, quæ sit vel verbum, vel visio ipsa. Atque magnus tunc illis labor est rationem reddere, quare potius esse nequeat species impressa, quam expressa.

*Bartholomæi
Torres ac
Soti sententia.*

Torres hanc rationem reddit, quia si daretur species impressa, illa posset efficienter concurrere ad productionem visionis diuinæ essentia, ac proinde tamquam causa efficiens hominem beatum redderet: quod tamen non est admittendum. Ex eo autem, quòd ponamus speciem expressam, atque notitiam seu verbum à Deo productum, non sequitur à re creatæ effici quamquam beatum, vt à causa efficietè,

A sed tamquam à causa formali dumtaxat, terminòve actionis, qui est ipsamet beatitudo formaliter inhaerens animæ, quòd quidem nullum est omnino incommodum. Adhibet verò huiusmodi exemplum, quia quemadmodum esse nequit res creata, quæ suapte natura efficienter concurrat ad productionem gratia, at nihilominus gratia ipsa, quæ est quid creatum, formaliter efficit animam gratam Deo: ita esse nequit res creata, quæ, vt causa efficiens, producat visionem beatificam, efficienterque beatum faciat, vt faceret species impressa diuinæ essentia, si esse posset: poterit tamen esse res creata, quæ sit, aut beatitudo ipsa formalis animæ inhaerens, aut terminus ipsius beatitudinis, nempe verbum, & species expressa producta per visionem beatificam. Eandem rationem reddit Sotus, additque, speciem impressam se habere ex parte rei obiectæ, & supplere vicem ipsius: visionem verò non item, sed esse ipsamet apprehensionem rei obiectæ: quare cum species magis materialis non possit supplere vicem rei obiectæ minus materialis, sit, vt cum nulla species creata possit esse æquè immaterialis ac Deus, eò quòd omnis habeat esse receptum, nulla species ipsius impressa esse possit.

C Sit tamen prima conclusio. Beati intuentes diuinam essentiam verbum formant, atque imaginem diuinæ essentia, quæ tamen inadæquatè (hoc est, non quantum in se præsentari valet) eam repræsentat. Prior pars satis, meo iudicio, probatur argumento illo proposito contra conclusionem D. Thomæ: quòd huic fundamento nititur. Quia cognoscere nihil aliud est, quam exprimere vitaliter imaginem rei cognoscendæ: Neque placet quòd Caietanus ait, videlicet tunc solum produci verbum, quando obiectum cognoscendum non est præsens & coniunctum cum potentia cognoscente: non, inquam, placet primò, quoniam Pater æternus intendo se ipsum producit naturaliter Verbum, & tamen nihil potest esse coniunctius, quam sit Pater cum suo intellectu. Quòd si reliqua dua personæ Verbum non producant, id ex eo est, quia non habent vim producendi ad intra per intellectum, quam habet Pater, & ideo cognoscendo essentialiter nihil producant à se ipsis distinctum: ad rationem autem verbi atque imaginis requiritur, vt sit distinctum ab ea, cuius est verbum atque imago, eaque de causa nihil essentialè, propter identitatem cum tribus personis diuinis atque cum Deo ipso cognoscente, sortiri potest rationem verbi. Cognitio ergo essentialis ex eo solum non habet rationem verbi atque imaginis essentia diuinæ, quòd non sit ab ea distincta: quòd si esset distincta, propriissimè proculdubio rationem verbi atque imaginis expressa haberet.

Secundò, quia quoties res aliqua obiecta intelligitur, verè dicitur concipi: ergo conceptu aliquo: conceptus autem mentis est verbum: ergo per omnem intellectiōnem producitur verbum mentis.

Tertiò, quia visio diuinæ essentia non est qualitas de prædicamèto qualitatibus, sed actio per quam producitur qualitas: nulla autem alia qualitas producitur per visionem diuinæ essentia, quam verbum & imago rei quæ videtur: ergo beati vidèdo diuinam essentiam formant verbum. Consequentia est manifesta: maior probatur, quia cum nulla qualitas incipiat esse nisi per actionem à se distinctam, qua vel producitur vel comproducit ad productionem alterius, si visio diuinæ essentia esset qualitas, daretur actio prior qua produceretur, quæ tamen nemo poterit indicare: est igitur actio, atque adeò productio alicuius rei: quippe cum omnis actio productio quædam

*Prima conclusio.
Beati verbum
diuinæ essentia
formant, sicut & in
adæquatè
eam repræsentant.*

ab intellectu meo emanaret, & à qua dicitur intel-
ligere: sed esset actio dumtaxat diuina, quæ me
ipsum non posset denominare: eò quòd actio so-
lùm denominet id, à quo emanat: sed denomina-
ret Deum, non quidem intelligentem, quoniam per
talem productionem verbi ad extra non intelligen-
ret, sed producentem verbum. Per verbum igitur
non dicimur intelligere tamquam per intellectu-
nem, sed tamquam per terminum intellectio-
nis & actionis, qua vitaliter exprimitur, & à qua forma-
liter dicimur intelligere.

*Quarta con-
clusio.
Species im-
pressa, qua
videatur di-
uina essentia,
esse potest di-
uina potentia.*

Quarta conclusio. Hactenus non video ratio-
nem, quæ mihi persuadeat, diuina potentia esse nõ
posse speciem impressam, qua clarè possit conspici
diuina essentia: quare id non videtur negandum,
maximè cum admittatur species expressa. Cui ta-
men placuerit aliqua earum rationum, quæ reddi
consueverunt, aut aliqua alia de nouo ei affulserit,
qua sit persuadeat eam nulla ratione esse posse, id
defendat. Conclusio hæc satis confirmabitur, si
rationes D. Thomæ, atque nonnullas alias, quæ
adduci consueverunt, disoluamus.

*Ad rationem
Torres, &
Soti, Beatifi-
cã visionem
partialiter
offici à causa
creata nõ est
absurdum.*

Ad rationem ergo, quam Sotus & Torres affe-
runt, quia videlicet, si daretur species impressa, illa
posset efficienter concurrere ad productionem vi-
sionis diuinæ essentia, ac proinde res creata pos-
set, vt causa efficiens, facere aliquem beatum, di-
cendum est, nullum esse absurdum, rem crea-
tam efficienter concurrere ad visionem beatificã,
imò ipsolinet teneri id confiteri, tam in lumine
gloriæ, quàm in potentia ipsa intellectus, quæ ef-
ficienter concurrunt ad visionem diuinæ essentia,
vt videbimus articulo 5. Quod autem dicitur,
beatitudinem esse à solo Deo, iuxta illud Psalmi,
Gratiam & gloriam dabit Dominus, intelligendum
est, tamquam ab autore beatitudinis, & tamquam
à causa prima & principali, quæ confert superna-
turaliter principia ad eliciendam visionem, simul-
que concurret etiam immediatè instar speciei in-
telligibilis. Tribuitur etiam nostra beatitudo Deo
tamquam obiecto immediato, cuius aspectu bea-
mur. Ad exemplum verò, neganda est similitudo,
quoniam excogitari nequit causa secunda, quæ vi
sua producat gratiam: nos autem ostendimus nul-
lam esse implicationem contradictionis, quòd de-
tur species impressa diuinæ essentia, quæ tamè sua-
pte natura habet efficienter concurrere ad visionem
diuinæ essentia. Præterea, non ita ipsa esse lumen
gloriæ, quòd iuxta probabiliorem, atque ipsorum
met contra quos disputamus sententiam, concur-
rit efficienter ad visionem diuinæ essentia, & de in-
tellectu idem etiam ostendimus articulo quinto,
affirmantq; iidem auctores, contra quos differimus.

Refut. 83.

*Ad id quod
Sotus addit.*

Ad id verò, quod Sotus addit, responderet pri-
mò. Quòd licet species illa secundum rationem
entis haberet esse receptum, ac proinde esset illa
ratione, non simpliciter, sed quodammodo & im-
propriè materialis in representando, id tamè non
haberet ex ea parte, quæ representaret esse omni-
um non receptum & immateriale, nempe esse diui-
num. Negamus præterea (quæ solutio magis placet)
speciem magis materiale non posse supplere vicem
obiecti minus materialis.

*Species im-
pressa nõ tam
cũ obiecto,
quàm cũ po-
tentia, debet
habere propo-
rtionem.*

Ratio verò est, quoniam species, vt per eam co-
gnoscatur obiectum, non debet habere proportio-
nem quoad esse spirituale cum obiecto, cuius vicem
subit, sed cum potentia, quæ ab ea informata
obiectum percipere debet: species enim visibilis,
per quam color debet videri, non est necesse, vt
proportionem habeat cum colore quoad esse spi-

rituale, sed comparatione potentia videndi: vn-
de quia color nõ habet debitam proportionem com-
paratione illius, eò quòd sit nimis corporeus &
materialis, species, per quæ debet videri, debet esse
magis spiritualis quàm color, vt sit apta potentia.
Quamuis ergo Deus secundum se propter suam in-
finitam, vt ita dicam, spiritualitatem, non habeat
aptam proportionem vt à mentibus nostris conspiciatur,
ideoq; lumine gloriæ eas perfundi oporteat,
fieri tamen potest, vt species minus spiritua-
lis, quàm Deus ipse, eam proportionem habeat
comparatione nostrarum mentium, vt suppleat vicem
rei obiectæ, Deumque ita menti nostræ repræsentet,
vt eum perspicere intueri valeamus. Adde, quòd
species inferiori obiecto quoad esse spirituale, in
quo representatur, si modo sit accommodata poten-
tia cognoscenti, licet non posset supplere vicem
obiecti, vt cognosceretur quantum ex se cog-
nosci potest, supplere tamen posset, vt videretur
inadequatè, quomodo Deus à beatis conspiciatur.

Ad primam verò rationem D. Thomæ dicen-
dum est, superiora non posse cognosci per simili-
tudines rerum inferioris ordinis, vt per speciem, quæ
representat corpus, non posse Angelum cognosci
quidditatiuè, quia corpus non potest nos ducere
in cognitionem quidditatiuã substantia spirituales:
attamè per species inferioris ordinis in ratione en-
tis, non negare D. Dionysium posse cognosci supe-
riora. Omnis namque species, quæ cognoscimus, in
ratione entis est accidens, & tamen per aliquas à
nobis cognoscuntur substantia, quæ sunt res supe-
rioris ordinis in ratione entis. Angeli etiã inferiores
per suas species, quæ sunt inferioris ordinis in ra-
tione entis, intuentur Angelos superiores: quoniam
non repugnat re inferioris ordinis in ratione entis
representare rem superioris ordinis. Ad argumentũ
ergo in forma neganda est consequentia: quoniam
species creata representare potest essentiam diui-
nam, licet sit inferioris ordinis in ratione entis.

Ad secundã neganda est consequentia: quoniam
licet creata species non sit suum esse substituens,
representare tamen potest esse diuinum substituens.

Ad tertiam dicendum est, solùm ea ratione pro-
bati, in nulla specie creata posse representari es-
sentiam diuinam infinite & quantum ex se repræ-
sentari valet, ac proinde per nullam speciem crea-
tam posse comprehendi, quòd libenter concedi-
mus: non verò probari, non posse representari fini-
tè, ita vt per illam essentia diuina finitè videri
possit. Ex his quæ dicta sunt intelliges, non esse ne-
cessariam ad æquationem seu æqualitatè inter spe-
ciem & rem obiectam, vt per illam res obiecta vi-
deri possit, quòd tamen vult Ferrariensis 3, contra
gentes, cap. 45. id tamen opus est vt res obiecta per
speciem valeat comprehendi, videri quantum
ex se est apta nata videri.

DISPUTATIO IV.

*Quoniam modo essentia diuina veniatur cum in-
tellectu beati ad eliciendam visionem
beatificam.*

Hæc quaestio excitatur circa responsionè ad 3.
D. Thomæ: de qua disputant Caietanus hoc
loco, Ferrariensis 3, contra gentes, cap. 51. & Sotus
in 4. dist. 49. q. 2. articulo 3. Vt verò quid rei veritas
habeat paucis explicemus, sciendum est, speciem
impressam, quæ, quia similitudo est obiecti, supplet
vicem illius, efficienterque concurret cum potentia
cogno-

*Ad primam
rationem D.
Thomæ. Spe-
cies intelli-
biles inferio-
res in ratione
entis repræ-
sentare pos-
sunt quiddi-
tatiuè res su-
perioris ordi-
nis, etiam
Deum.*

Ad secundam.

Ad tertiam.

*Essentia di-
uina quomodo
veniat
intellectui
beati ad vi-
sionem diui-
nae essentia.*

cognoscente ad exprimendam imaginem obiecti, eaque ratione efficitur cum ea cognitionem obiecti, ut disputatione praecedente explicatum est, ex eo quod potentia praesens sit, ab eave minimè quo ad spatium distet, habere, quod cum potentia cognoscente, cui est debita cum proportione accommodata, efficiens concurrat ad exprimendam imaginem obiecti, efficiendamque illius cognitionem. Duae enim partes, vnius integræ causæ, eo ipso, quod quantum satis est coniunctæ sunt passio, in quod producere debent effectum, illum in tale passum producunt, neque aliquid amplius est ad id necessarium. Quia tamen species impressa accidens est, eaque de causa nequit esse coniuncta cum potentia, quin illi inhæreat, inde est, quod, ut cum potentia concurrat ad efficiendam cognitionem, necessaria sit vnio illius cum potentia per inhæsiōnem: id tamen est per accidens, quoniam si absque inhæsiōne posset illi esse praesens, ab eave minimè distans quoad spatium, aequè posset cum illa concurrere ad efficiendam cognitionem: eò quod ad concurrendum cum illa solum necessaria sit debita coniunctio vnus est altera. Quia etiam hoc ipso, quod accidens est, & quod inhæret potentia, est actus comparatione illius, & principium effectuum cognitionis, quæ vltior actus est eiusdem potentia, inde est, quod potentia per speciem constituat in actu primo ad cognoscendum, & quod cognoscere sit actus secundus potentia, collatione facta cum specie quæ est actus primus. Quod si principium effectuum concurrens cum potentia ad exprimendam imaginem obiecti, efficiendamque cognitionem non informaret potentiam, sed solum ei assisteret reali praesentia minimè distans secundum spatium, vique potentia aequè bene vnà cum eo principio posset elicere cognitionem, neque tamen per tale principium constitueretur in actu primo ad cognoscendum: eò quod principium illud, ut non actuaret, ac informaret potentiam, ita neque esset actus comparatione illius.

His ita constitutis, praetermissaque Methaphysica Caietani hoc loco, dicendum est, hoc ipso, quod essentia diuina praesens est cuique intellectui, ut & cæteris aliis rebus adueniente lumine gloriæ, quo intellectus habilis & aptus redditur, ut eum eo concurrat essentia diuina, absque alia coniunctioe, efficiens cum intellectu exprimere sui ipsius imaginem, efficacique visionem Dei non secus atque species impressa, quæ subit vicem rei obiectæ, vnà cum potentia speciei accommodata, exprimere solet imaginem obiecti, qua à potentia percipitur. Neque enim alia coniunctio ad actionem est necessaria, quam praesentia realis agentis eum re patiente, interueniente semper debita proportione eorum, quæ tãquam partes vnus integræ causæ cum eo debent concurrere. Quoniam verò essentia diuina nullo modo actuatur informatiue intellectum beati, neque id opus est, ut cum eo concurrat ad modum, quo species influere solet cum intellectu ad exprimendam imaginem obiecti, sit, ut nullo modo sit actus comparatione intellectus beati, ac proinde neque illum constituat in actu primo ad intelligendum, ut constituit solet impressa species: sed intellectus illustratus lumine gloriæ in praesentia essentia diuinæ solum se habeat ad videndam diuinam essentiam ad modum, quo se habet intellectus dum est in actu primo ad intelligendum. Quando ergo Aristoteles ait, intellectum prius esse in actu primo, quam intelligat, loquitur de intellectu nostro pro huius vitæ statu, in quo, nisi specie informetur, nihil intelligere potest: vniuersè tamen ad intelligendum satis est, ut

A intellectus vel sit in actu primo per aliquam speciem, vel cum eores aliqua coniuncta sit, quæ mutare speciei intelligibilis fungatur.

Petes, vtrum si duo Angeli sint simul in eodem loco, coniunctio illa vnus cum altero satis sit, ut per suas substantias, seclusa quacunque alia specie, se mutuo intueri possint? Respondeo, satis esse. Ratio est, quoniam ibi cernitur debita coniunctio, ut substantia vnus agat in intellectum alterius, neque est aliquid quod actionem impediatur. Quia tamen substantia Angelorum saepe distant inter se secundum locum, indiget quilibet Angelus speciebus superadditis, quibus alios percipere possit.

B Quod attinet ad secundum eorum, quæ in capite huius disputationis propofita sunt, examinanda est opinio Scoti circa concursum essentia diuinæ, dum subit vicem speciei intelligibilis. Quodlibeto enim 1. 4. art. 2. negat, essentiam diuinam sub ratione essentia diuinæ concurrere immediatè ad visionem beatificam: sed ait, Deum concurrere immediatè per voluntatem, mediatè verò per essentiam. Fundamentum autem, cui nititur Scotus, est: quia omnis actio & concursus Dei ad extra est liber, & nullus est naturalis: cum ergo concursus ad efficiendam visionem beatificam in mente beati sit ad extra, & principium immediatum actionis liberae in Deo sit voluntas, & non essentia, ut antecedit determinationem liberam voluntatis, sit, ut ad efficiendam visionem beatificam non concurrat immediatè essentia diuina, ut essentia, sed voluntas per determinationem liberam ad talem influxum.

Hæc autem in hunc modum magis explicat. Essentia diuina ante omnem actum aut determinationem voluntatis, ac proinde naturaliter & non liberè, mouet intellectum diuinum ad noticiam sui ipsius: concurrens namque cum eo naturaliter, vicemque ac vim tenens speciei intelligibilis, producit noticiam naturalem sui, qua Deus se ipsum comprehendit, & subinde in se ipso videt omnia, quæ potentia diuina esse possunt, quæque in ipso sunt eminenter, & complexiones eorum necessarias: complexiones verò contingentes nondum cognoscit, ut futuras simpliciter, quia hoc pendet ex determinatione voluntatis ipsius ad producendum, aut non producendum hæc aut illa, quæ determinatio nondum est. Itaque cognitio illa prior, cum sit ante determinationem voluntatis, imò cum per illam voluntas, quæ non potest ferri in rem incognitam, habeat quoddè deinceps possit liberè velle, quæ per talem cognitionem proponuntur sub ratione eorum, quæ esse & non esse possunt, est naturalis, & non libera: concursusque essentia diuinæ cum intellectu diuino ad talem cognitionem elicendam est etiã naturalis & non liber. Reliqua verò, inquit Scotus, quæ Deus habet circa res creatas, siue ad intra, siue ad extra, libera sunt, & non naturalia, atque adeo non sunt immediatè ab essentia, ut antecedit determinationem voluntatis diuinæ, sed solum mediante determinatione libera voluntatis. Verbi gratia, quod Deus cognoscat hoc vel illud contingens esse futurum, non est immediatè ab essentia diuina concurrente cum intellectu, ut prius concurrebat, sed est à determinatione voluntatis, ut si tali vel tali tempore per tales vel tales causas: ex tali namque in fallibili determinatione voluntatis cognoscit Deus infallibiliter illud esse futurum. Multo minus, inquit Scotus, quæ Deus efficit ad extra circa res creatas sunt immediatè ab essentia, sed mediatè mediante scilicet voluntate: eò quod omnia efficit liberè. Quare cum visio beatifica cuiusque beati sit effectus Dei ad extra, non erit immediatè

Angel, dum coniuncti sūt in spatio, speciebus non indigent, ut intueat se cognoscant. Scoti sententia.

Fundamentum Scoti.

Essentia diuina eū Dei intellectu naturaliter, & immediatè concurrens ad sui ipsius cognitionem.

Species impressa constituit intellectum in actu primo ad intelligendum.

Essentia diuina non constituit intellectum beati in actu primo ad intelligendum.

diatē ab essentia diuina secundum illum modum A
 concurrendi, quem habet ante determinationem
 voluntatis, sed erit immediatē à voluntate liberē in
 eam visionem influente, & mediatē absentia diui-
 na, quatenus mouet intellectum diuinum ad illam
 notitiam primam, quae antecedit actum voluntatis,
 quo vult influere in visionem beatificam huius vel
 illius beati. Itaque Scotus, vt apertissime patet il-
 lius dicta intuenti, negat essentiam diuinam con-
 currere immediatē instar speciei intelligibilis ad
 visionem beatificam, eò quòd talis concursus esset
 naturalis & non liber: vnde totum influxum diui-
 num in visionem beatificam ait esse immediatē à B
 libera voluntate, perinde atque creatio rerum est
 immediatē à libera voluntate.

*Beatificā vi-
 sionē sine cō-
 cursu sua es-
 sentia instar
 speciei intelli-
 gibilis posse
 Deū esse ef-
 ficere influen-
 do immediatē
 per solam
 voluntatem.
 Essentia diui-
 na instar spe-
 ciei intelligi-
 bilis cōcurrit
 immediatē
 ad beatificā
 visionem.
 Ad fundamen-
 tum
 Scoti.*

*Essentia di-
 uina concur-
 rit in ratione
 speciei ad vi-
 sionē beatifi-
 cam qua ra-
 tione liber,
 & qua natu-
 ralis.*

Licet autē existimem, Deum, tam sine concursu
 speciei intelligibilis, quam sine concursu suae essen-
 tia loco speciei intelligibilis, posse efficere imme-
 diatē visionem beatificam per solam suam liberam
 voluntatē, vt Scotus ait, id quòd satis patet ex his,
 quae diximus, disputatione praecedente conclusione
 secunda, puto tamen eū D. Thomam, & ceteris illius
 sectatoribus, essentiam diuinam immediatē cōcurre-
 re vice speciei intelligibilis ad eam producendam.
 Atque ad illud fundamentum Scoti, quòd scilicet
 concursus ille essentiae diuinae loco speciei intelli-
 gibilis est naturalis, concursus autē Dei ad effectum
 ad extra est liber, respondeo, ad visionē beatificam
 non satis esse cōcursum essentiae diuinae, instar spe-
 ciei intelligibilis, sed vltra illum requiri concursum
 intellectus beati & concursum luminis gloriae, quae
 duo liberē à Deo conferuntur. Imò eū effectus ipse
 producendus, sicut quid creatur: omne autem creatū
 pendet à concursu generali Dei, quo immediatē
 iuluit cum causis secundis in omnes effectus, vt q.
 14. art. 11. ostenditur, vltra illa omnia requiritur cō-
 cursus liber generalis Dei, quo immediatē cum illis
 omnibus influat in visionem beatificam. Dico ergo
 concursum Dei ad visionem beatificam simpliciter
 esse liberum & non naturalem, quia liberē concur-
 rit conferendo & conseruando, tum intellectum
 beati, tum lumen gloriae, & praeterea cum his om-
 nibus causis influendo in effectum concursu gene-
 rali, fateor tamen ingenuē concursum essentiae di-
 uinae, dum locum tenet speciei intelligibilis, vt praeci-
 se est ab essentia diuina subeunte vice speciei intelli-
 gibilis, esse naturalem: non secus ac concursus
 luminis gloriae, vt praecise à lumine gloriae profici-
 feretur, & concursus intellectus beati, est etiam natu-
 ralis & non liber. Vnde (sub aliorum iudicio) non
 reputo absurdum, esse aliquem concursum imme-
 diatum Dei naturalem circa visionem diuinā essen-
 tiae dependentem tamen, in productione talis vi-
 sionis à concursu libero Dei. Quod si quis hoc re-
 putauerit absurdum negat essentiam diuinam con-
 currere instar speciei intelligibilis. Si namque talis
 concursus sit concedendus, is planē proficisci debet
 immediatē ab essentia, vt essentia est, eritque natu-
 ralis, & non liber, vt etiam Scotus existimauit. Quia
 tamen essentia diuina non minus sufficiens est ex
 se, vt possit subire vicem speciei intelligibilis com-
 paratione intellectus cuiusque beati ad visionem
 beatificam efficiendam, quam essentia Angeli, cum
 se ipsum intuetur, non video cur negandum sit,
 quòd sicut concurrit cum intellectu diuino vice
 speciei intelligibilis, merēque naturaliter, ita con-
 currat cum intellectu cuiusque beati, maximē asse-
 rente id D. Thomam, dependentēque concursu illo
 ab aliis liberis concursibus Dei, sine quibus nec ta-
 lis concursus, nec visio ipsa beatifica esse poterit.

ARTICVLVS III.

Vtrum essentia diuina videri possit oculis corporalibus.

Conclusio Diui Thomae est. Neque di-
 uina potestate fieri potest, vt essentia di-
 uina, vel visu, vel potentia aliqua sentien-
 te, tam externa, quam interna videatur, aut aliquo
 alio modo secundum se apprehendatur. Hae est
 communis Doctorum, probaturque, quoniam ne-
 que diuina potentia fieri potest, vt potentia aliqua
 feratur in non suum obiectum, vt quòd visus per-
 cipiat sonum, aut auditus colorem: id enim esset
 mutare essentias ac naturas ipsas rerum, maximē
 cum potentia ordinem transcendentem ad suum
 obiectum essentialiter includat, quod non minus
 contradictionem inuoluit, quam efficere, vt homo
 non sit rationis particeps: sed obiecta potentiarum
 sentientium, & generaliter ceterarum sentientium
 in organo corporeo, sunt res corporeae: quando-
 quidem ergo Deus sit spiritus, vt sit, nulla poten-
 tia fieri possit, vt à potentia aliqua sentiente perci-
 piatur. Quia tamen obiectum intellectus nostri est
 ens incommune, sub quo Deus etiam comprehen-
 ditur, sit, vt licet naturaliter Deum videre nō possit,
 supernaturaliter tamen euehi possit in clarā Dei vi-
 sionem, eò quòd per talem visionem non se exten-
 dat vltra suum obiectum, sed solum altiori cog-
 nitione percipiat suum obiectum, quam naturaliter
 valeat illud idem percipere: quòd quidem donis
 supernaturalibus quibus adiungetur potentia, fieri
 optimē potest. Qualem autem cognitionem ha-
 beant vires sentientes, dum ex contitione, aut
 amore Dei lacrymas fundunt, quod Sotus tangit
 in 4. distict. 49. q. 1. art. 2. post secundam conclu-
 sionem, diximus 1. 2. q. 9. art. 2. De gloria sensuum &
 corporis disputabitur ad finem 3. partis.

*Deus nec ex-
 terno, nec in-
 terno sensu
 videri aut
 apprehendi
 potest, diuina
 etiā potētia.*

*Videri cur sit
 per naturali-
 ter possit
 Deus intelle-
 ctu cui nō pos-
 sit sensu.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum aliquis intellectus creatus ex viribus suis naturalibus possit videre diuinam essentiam.

Eo loco non queritur, vtrum ex nostris
 viribus naturalibus mereri possimus visionem
 diuinā essentiae: id enim ad tractationem
 de gratia spectat: sed vtrum ex solis nostris vi-
 ribus naturalibus possimus videre diuinam essen-
 tiam: an verò ad id indigeamus auxilio & concursu
 supernaturali.
 Conclusio est. Ex solis naturalibus non possu-
 mus videre diuinam essentiam. Est de fide. Con-
 trarius error fuit quorundam Beghuinorum, &
 Beghumarum in Germania damnatus in Concilio
 Viennensi sub Clemente quinto, & habetur in
 Clementina ad nostrum, de haereticis. Quartus enim
 error eorum ibi damnatus erat, quòd potest homo ita
 vltimam beatitudinem secundum omnem gradum per-
 fectionis assequi in hac vita, sicut eam in vita beata ob-
 tinebit. Et quintus: quòd qualibet intellectualis natura
 in se ipsa naturaliter est beata, quòdque anima non in-
 diget lumine gloriae, quo eleuetur ad Deum videndum.
 Dicebant enim peccatis & curis ac sollicitudinibus
 huius saeculi, quibus adeo abducimur & distrahimur,
 impediri ne Deum videamus: his verò impedimentis remotis, animam ex suis viribus
 naturalibus videre statim diuinam essentiam vbique
 praesentem

*Videre non
 possumus di-
 uinam essen-
 tiam ex solis
 nostris natu-
 ralibus.
 Error Begu-
 dorii.*